Primjer iz usmene zavičajne baštine Zagreba u predškolskom odgoju

Čorhodžić, Dino

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:428103

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DINO ČORHODŽIĆ

PRIMJER IZ USMENE ZAVIČAJNE BAŠTINE ZAGREBA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU

Završni rad

Pula, prosinac, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DINO ČORHODŽIĆ

PRIMJER IZ USMENE ZAVIČAJNE BAŠTINE ZAGREBA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU

Završni rad

JMBAG: 0303046715, izvanredni student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: doc.dr.sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, prosinac, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani, Dino Čorhodžić, kandidat za prvostupnika preddiplomskog stručnog studija predškolskog odgoja, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Dino Čorhodžić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom “Primjer iz usmene zavičajne baštine Zagreba u predškolskom odgoju” koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ

SAŽETAK..... I

SUMMARY..... II

1. UVOD.....8
2. GDJE JE ZAGREB BIO NEKAD.....9
    2.1. Zagrabi Mando..... 10
3. USMENA KNJIŽEVNOST.....12
    3.1. Narodna književnost.....13
4. KULA LOTRŠČAK I UTVRDA MEDVEDGRAD.....15
    4.1. Kula Lotrščak.....15
    4.2. Utvrda Medvedgrad.....18
    4.3. Grički ili Medvedgradski top..... 20
    4.4. Bitka kod Siska.....23
5. USMENA KNJIŽEVNOST U PREDŠKOLSKOM ODGOJU.....26
    5.1. Grički top u hrvatskoj književnosti.....27
    5.2. Usmena zavičajna baština u predškolskom odgoju..... 27
    5.3. Primjeri obrade legende Gričkog topa u predškolskom odgoju.....31
6. ZAKLJUČAK..... 32

LITERATURA..... 35

POPIS SLIKA..... 37

SAŽETAK

Usmena zavičajna baština sastavni je dio predškolskog odgoja kao i odgoja općenito. Kroz ovaj rad vidjet ćemo na koji se način ona može primjenjivati u predškolskom odgoju, na primjeru jedne legende iz usmene zavičajne baštine Zagreba. Osvrnut ćemo se i na povijest Zagreba radi boljeg i jasnijeg razumijevanja same legende, ali i shvaćanja kompleksnosti usmene književnosti i baštine.

Ključne riječi: usmena zavičajna baština, legenda, Zagreb, predškolski odgoj

SUMMARY

Oral local herritage is the integral part of pre-school education as well as upbringing in general. In this thesis we will see the way it can be used in pre-school education using the legend from local oral herritage of Zagreb. We will also look back at the history of Zagreb for better and clear understanding of the legend itself as well as the complexity of oral literature and herritage.

Key words: oral local herritage, legend, Zagreb, pre-school education

1. UVOD

Priče, legende, predaje i mitovi doista su jedna od najljepših stvari koje je cjelokupno čovječanstvo ili čovjek kao jedinka mogao kroz povijest dobiti u naslijeđe. Upoznati bilo koji dio svijeta upravo kroz usmenu ili takozvanu pučku književnost, otvara našoj mašti tisuće i tisuće puteva upoznavanja krajolika, ali i samih sebe. Povijest bilo koje države, grada ili čak sela izuzetno je zanimljiva svakom tko želi proširiti svoje vidike, upoznati različite kulture i običaje, a upravo je književnost, ona usmena, čini još zanimljivijom.

Kroz usmene predaje i legende nerijetko smo bili suočeni s mnogim nedaćama kao što su vještice, zmajevi, drumski razbojnici. Neke od njih smo pobijedili, od nekih smo izgubili, međutim putovanje na koje su nas legende odvele, ostavilo je na većini nas neizbrisive tragove kao što su ljubav prema rodnom gradu i domovini, obitelji i slično. Upravo je usmena zavičajna baština ono što se u predškolskom odgoju treba prakticirati, tim više želimo li oblikovati tolerantnu djecu širokih pogleda na svijet.

U završnom radu prikazat će se kroz jedinstvo, sklad i logičnu povezanost, primjer iz usmene zavičajne baštine Zagreba, odnosno Grički top. Grički top doista postoji, on nije legenda niti mit, međutim usmenim predajama i pričama kroz stoljeća "rodile" su se upravo mnoge legende. Da bismo mogli objasniti Grički top, proći ćemo kroz kratku povijest Zagreba, kroz sukobe Kaptola i Gradeca, upoznati se s vješticama i kraljicama. Jedno bez drugoga u ovom slučaju ne može, a kroz ovaj ćemo rad, objektivnim načinom istraživanja, obrazložiti naše rezultate kroz prikaz mogućih primjena legende o Gričkom topu u predškolskim ustanovama, odnosno predškolskom odgoju.

2. GDJE JE ZAGREB BIO NEKAD

Geografski, Zagreb je smješten u Središnjoj Hrvatskoj. Središnja Hrvatska dio je panonske-peripanonske Hrvatske, a kao takva čini težište naseljenosti i gospodarskog razvoja Republike Hrvatske. Pokriva 35% teritorija Hrvatske, a čak 50% stanovništva živi na ovom području što znači da njena gusta naseljenost "izaziva" iznadprosječnu urbaniziranost i gospodarsku razvijenost. Bez obzira na tu činjenicu, Središnja Hrvatska prepuna je prirodnih ljepota, ali i povijesnih znamenitosti. Najpoznatiji su Park prirode Lonjsko polje, dvorac Trakošćan i grad Varaždin, Muzej krapinskih neandertalaca, Muzej Staro selo u Kumrovcu i mnogi drugi. U Središnjoj Hrvatskoj nalaze se i Park prirode Medvednica te Sisačka tvrđava, usko vezani uz našu temu istraživanja.

Iako je Zagreb danas metropola i glavni grad Republike Hrvatske, nije to oduvijek bio. Činjenica jest da je oduvijek bio na vrlo važnom strateškom položaju što je uvjetovalo njegovu "*gustu naseljenost i nastanak brojnih gradova, trgovišta i utvrda*" (Travirka, 2009: 8). Na prostorima sjeverozapadne Hrvatske, dolaskom Rimskog Carstva, osniva se provincija Panonija s glavnim središtem u Sisciji, odnosno današnji Sisak, a tek se u doba velike seobe naroda na prostor današnje Središnje Hrvatske naseljavaju germanska plemena. Hrvati, zajedno s Avarima i Slavenima, dolaze na samom kraju VI. stoljeća.

Iako je Siscia bila središte ovih prostora, veće rimsko naselje bila je Andautonija. Osim zbog velike povijesne važnosti, ovaj grad nam je posebno interesantan zbog migracije njegovih stanovnika prema brdima Medvednice. Naime, Andautonija je vrlo dobro napredovala "*od I. do III. stoljeća, no propala je mahom zbog najezde Germana, Huna, Slavena i Avara*" (Špoljarić, 2009: 29) što je upravo prema Špoljariću bio uzrok ranije navedenih migracija uz obalu Save. Naveli smo kako nam je interesantna njihova migracija jer se upravo stanovnici ovog povijesnog grada smatraju jednim od žitelja Zagreba te se nerijetko povezuju s poznatom zagrebačkom ulicom Vlaškom gdje su, po nekim povjesničarima, imali svoja imanja, međutim konkretnih dokaza još nema.

Slika 1. Arheološki park Andautonija u Ščitarjevu

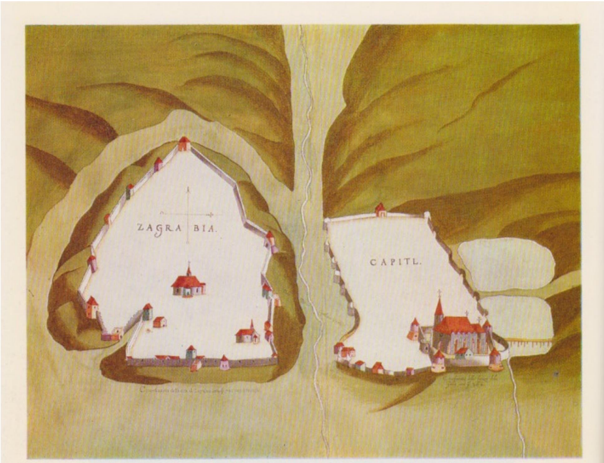
Izvor: http://www.tzzz.hr/mjesta/velika-gorica/andautonija/ (preuzeto 30. kolovoza 2016.)

Što se povijesti Zagreba tiče, prve pisane tragove, odnosno njegovo dokumentiranje, nalazimo u osnutku Zagrebačke biskupije 1094. godine od strane Ladislava Arpadovića, šurjaka hrvatskog kralja Zvonimira, a sve u svrhu osnaživanja "*mađarske dominacije nad tim teritorijem*" (Travirka, 2009: 8).

2.1. Zagrabi Mando

Stoljeće i pol, točnije od oko 1094. (osnutak Zagrebačke biskupije) do tatarske provale 1242., gotovo da i ne postoje nikakve naročite vijesti o životu naše današnje metropole. Dokumenti, poput Zlatne bule i Povelje nadbiskupa Felicijana u kojoj se spominje nastanak već spomenute biskupije, jedini su važniji dokumenti iz tog perioda. Zlatna bula izdana je 16. studenoga 1242. od strane kralja Bele IV. kao znak zahvalnosti građanima tada trgovačkog i obrtničkog naselja Gradeca (naspram Kaptola koji je bio bogatiji i zaštićeniji nazočnošću Crkve), zbog pružanja utočišta pred Tatarima. Zlatnom bulom, Gradec postaje "*slobodni kraljevski grad, što je uključivalo obvezu da se mora utvrditi*" (Travirka, 2009: 9).

Slika 2. Kaptol i Gradec, početak 16. st.

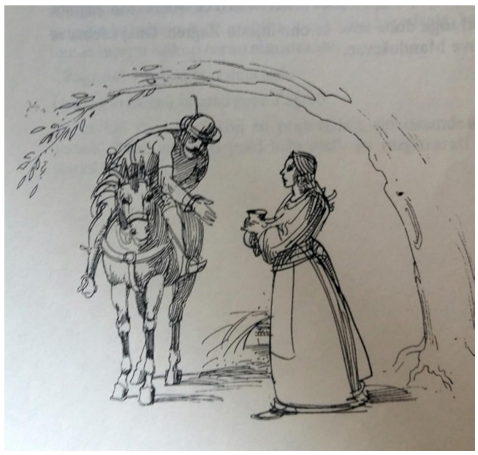
Nacrt Zagreba (gornjeg grada i Kaptola) iz početka 16. st. Najstariji poznati prikaz Zagreba.

Izvor: https://picturepush.com/public/7470063 (preuzeto 30. kolovoza 2016.)

Utvrđivanje Gradeca, odnosno Griča ili današnjeg Gornjeg grada, vidljivo je i danas, a dokazi tomu su Popov toranj, Kamenita vrata i nama najzanimljivija kula Lotrščak iz koje je proizašla legenda o Gričkom topu. Što se spominjanja Zagrepčana tiče, njihovo se ime spominje u pismu hrvatskog bana Krste Frankopana, datiranog 5. rujna 1526. u kojem ih naziva "Zagrepci z Gratca", u prijevodu "Zagrepčani s Gradeca", što bi značilo da su u to vrijeme na prostorima današnjeg Zagreba postojali i drugi Zagrepčani, a prema Špoljariću oni su bili s Kaptola, Nove Vesi, Vlaške ulice i današnjeg Donjeg grada.

O postanku imena Zagreb nažalost ni danas nemamo točnih podataka. S jedne strane imamo teoriju pavlina Josipa Bedekovića koji smatra da su Zagreb osnovale i imenovale grčke obitelji u 5. st. prije Krista, dok Krlečić smatra da je za to odgovoran "*neki Zaberga, vođa turskog plemena Kuturgurah, koje je u drugoj polovini VI. vijeka haračilo po tračko-ilirskom poluotoku*" (Marks, 1994: 10). Iako imamo mnoga nagađanja o postanku imena Zagreb, nama je najzanimljivija predaja o Mandi i banu koja kaže: "*Treći opet hoće da je žedan ban zaviknuo djevojci stojeći kraj vrela: Mandušo, zagrabi! pa odatle prozvano bje to vrelo Manduševac, a mjesto Zagreb.*" (Marks, 1994: 53).

Slika 3. Crtež Rudija Labaša

Izvor: *Vekivečni Zagreb*, str. 53. (fotografirao autor rada, 30. kolovoza 2016.)

Prikazujući kratku povijest Zagreba, kroz povijesne činjenice, u nastavku rada vidjet ćemo koliko se povijest doista isprepliće s usmenim predajama, no prije nego li to shvatimo, moramo definirati što doista jest usmena ili pučka književnost.

3. USMENA KNJIŽEVNOST

Možemo reći da usmena književnost postoji i uspješno egzistira od davnih poganskih pa sve do današnjih vremena. Stoljećima su se predaje prenosile s koljena na koljeno, s generacije na generaciju. Nema ništa neobično da dvije različite nacije imaju dvije različite legende, ali s istim akterima, koji put i istom ili vrlo sličnom radnjom. Djed Božićnjak opće je prihvaćena legenda u većini ljudske populacije, međutim u obzir se mora uzeti da je ona nastala, i plod je mašte modernog konzumerizma i kapitalizma. Istinski Djed Božićnjak nastao je iz priče o svetom Nikoli, svecu unutar katoličke i pravoslavne vjere. Razlika između Djeda Božićnjaka i sv. Nikole je ta što je sv. Nikola uistinu bio stvarna osoba, rođena u 3. st. poslije Krista. Prozvan je svetim zbog čuda i dobrote koja je činio tijekom svog života, ali kako su vremena prolazila i priča se prenosila, mnoge su istine, ali i neistine zasigurno promijenjene.

Razlika između sv. Nikole kao legende naspram legendi koje su nam pričali kao malima, ali ih nikada nismo pročitali, je u tome da je: "*Usmenoj je i pisanoj književnosti zajednička njihova osnovna književna funkcija, ali usmena književnost ima i posebnosti. To se podjednako odnosi na njezin način funkcioniranja i na izvanknjiževne funkcije*." (Bošković-Stulli, Zečević, 1978: 8). I doista, kada malo bolje pogledamo, poslušamo i proučimo priče i legende koje su nam naši stari pričali, od svakoga ćemo čuti istu, ali u isto vrijeme drugačiju verziju pojedine legende, dok je ona pisana verzija određenih priča i predaja puno vjerodostojnija, a prema Bošković-Stulli jedan od razloga jest to što je "*pisano djelo objektivirano i čuva u netaknutom obliku svoju potencijalnu egzistenciju za eventualne buduće čitatelje, koji će jednog dana možda otkriti djelo što je u času svog nastanka bilo nepoznato ili nepriznato. Usmeno djelo, međutim, realizira se i prenosi jedino na taj način da ga kazivač sam neposredno priopći krugu slušatelja, a time i potencijalnim novim kazivačima...*" (Bošković-Stulli, Zečević, 1978: 8). Iz citiranog teksta, ali i iz svakodnevnog života, možemo zaključiti da je usmena književnost kao takva, vrlo teško održiva jer na nju utječe puno vanjskih faktora, kao što su različiti pripovjedači, zajednica, prihvaćanje legende od strane zajednice i sl.

Kako bismo bolje objasnili težinu održavanja usmene književnosti, osvrnut ćemo se na drugi dio teksa iste autorice koja tvrdi da "*svaki novi kazivač imat će pritom svoju vlastitu, donekle drugačiju interpretaciju. Da bi se folklorno djelo održalo u tradiciji, potrebno je da bude prihvaćeno od zajednice, da odgovara njezinim očekivanjima. Isto tako treba da budu prihvaćene pojedine crte, formalna obilježja, motivi, jer bi se inače izgubili bez traga.*" (Bošković-Stulli, Zečević, 1978: 8). Iz tog citata možemo dakle zaključiti da čak i usmena književnost, iako nije zapisana, mora imati određenu formu i pridržavati se određenih pravila (uz naravno prihvaćanje zajednice) kako bi "opstala".

3.1. Narodna književnost

Općeprihvaćeni izraz za usmenu književnost jest upravo narodna književnost. Autorica Bošković-Stulli naziva ju također i "*pučkom književnosti*" iz jednostavnih povijesnih razloga. Kroz povijest ljudskog roda i u neka druga vremena narod se dijelio

na one “višeg staleža” koji su sačinjavali obično oni bogatijeg imovinskog statusa, danas bismo rekli aristokracija, i “puk”. “Puk” su oduvijek bili “obični” ljudi, ljudi iz naroda, seljaci i nerijetko siromasi. Kako nisu oduvijek ista pravila vrijedila za sve, niti su se mogli izjednačiti pojmovi “stalež” i “puk”, u drugoj polovini XIX. i na početku XX. stoljeća, dolazi do značajnih promjena koje će uvelike utjecati na usmenu književnost iz razloga što “*ono što je prije bilo pučko, to sada postaje narodno, i obratno, što je bilo narodno, postaje pučko. Puk (objekat) postaje narod (subjekat) i zauzimlje njegovo mjesto. Dvije, etimologijom i kulturnom prošlošću različite riječi u svojem političkom dijelu postaju jedno i dobivaju isto značenje*” (Bošković-Stulli, Zečević, 1978: 389), što bi značilo da velike promjene dolaze i u usmenu književnost. Ono što je nekada bilo dostupno samo “puku”, odnosno samo “višim staležima”, sada je “narodno” i dostupno svima.

Umjetnički izraz između pisane i usmene književnosti zapravo je vrlo vidljiv. Za razliku od npr. bajke koja je zapravo vrlo dobro (u većini slučajeva) obrađena, odnosno ima svoj početak i kraj, fantastičan svijet, likove junaka i negativaca, usmena književnost najčešće je pričana iz prvog lica kao nečiji “osobni pothvat”. Upravo to daje na težini usmenoj književnosti koja je i predmet našeg istraživanja. U predškolskom razdoblju gdje je dječja mašta na najvišem stupnju, vrlo ćemo lagano privući pozornost djece ako “iskoristimo” narodnu predaju te na taj način u njima počnemo pobuđivati interes za književnošću, domoljubljem i u konačnici raspoznavanje dobra i zla.

Iako je ovo samo dio ili narodno rečeno “kap u moru” hrvatske povijesti, ali i svjetske usmene književnosti, važno je da približno shvatimo što zapravo usmena književnost znači kako bismo daljnji rad i istraživanje mogli primijeniti u predškolskom odgoju. Legendi o Lotrščaku, odnosno Gričkom topu doista ima mnogo, a da bismo mogli povući paralelu između nekoliko njih, važno je vidjeti kakva se povijest iza toga krije.

4. KULA LOTRŠČAK I UTVRDA MEDVEDGRAD

Unatoč tome što se nalaze na suprotnim dijelovima grada Zagreba, odnosno na Gornjem gradu i planini Medvednica, Kula Lotrščak i utvrda Medvedgrad itekako su povezane. Iako nemamo saznanja koja je točno usmena predaja o Gričkom topu prva, važno je usporediti dvije najpopularnije kako bismo vidjeli koliko utječe različito prenošenje legenda na promjenu same predaje. Da bismo probali dokučiti odakle uopće legenda o Gričkom i Medvedgradskom topu, morat ćemo se vratiti nekoliko stotina godina i vidjeti kako su se i na koji način lokacije spomenutih topova mijenjale i prilagođavale.

4.1. Kula Lotrščak

Krenemo li iz Ilice u Tomićevu ulicu, gdje ćemo sjesti na poznatu zagrebačku uspinjaču, ona će nas odvesti na Strossmayerovo šetalište koje se nalazi podno velebnog izdanja Kule Lotrščak. Imamo li sreće i nađemo se ondje u podne, čut ćemo i poznati top koji svaki dan u dvanaest sati označava da je naš dan upravo "prošao pola puta". No je li oduvijek taj top označavao podne, je li taj top oduvijek bio na vrhu Kule i koja je uopće pozadinska priča ovog dijela grada?

Slika 4. Zagrebačka uspinjača, 1910. g.

Izvor: http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/zagreb-na-prijelomu-19-i-20-stolje%C4%87a---razglednice-metropole-(gostovanje-u-subotici),75.html?e=1&imageId=23 (preuzeto 01. rujna 2016.)

Kula Lotrščak izgrađena je u XIII. stoljeću, točnije 1266. za vrijeme boravka ranije navedenog kralja Bele IV. kada Gradecu Zlatnom bulom daje status slobodnog kraljevskog grada. Iako danas Kula Lotrščak svakodnevno ugošćuje stotine turista, ali i oni "domaćih" željnih znanja o svome gradu, nije oduvijek njezina namjena bila takva. Naime, kako je kralj Bela IV. uspio pobjeći od opasnosti s istoka i kako se ne bi isto ponovilo, Gradec je dobio nalog izgradnje bedema koji će ga čuvati, a Kula Lotršćak imala je ovdje ključnu ulogu u zaštiti južnog ulaza u grad. Zašto ključnu? Iz vrlo jednostavnog razloga, a to je njezina debljina zidova koja iznosi 195 centimetara te ono bitnije, njezina visina, koja sveukupno iznosi trideset metara. Iako nemamo dokaza da je oduvijek bila upravo te visine, činjenica je da je bila na povišenom dijelu grada te je s tog mjesta gdje se nalazi, Bela IV. uvijek imao pregled što se događa u savskoj ravnici te ima li kakvih prijetnji za grad.

Nije se oduvijek Kula Lotrščak zvala tako. Isprva se zvala Kula od Dverca, a razlog tomu je što je njezin položaj uz prolaz Dverce koji je nekad u povijesti vodio na polje. Ta poljska vratašca tamo su bila sve do 1812. godine, a dao ih je srušiti, s namjerom da se uredi promenada, odnosno današnje Storssmayerovo šetalište, ban Ignjat Gyulay.

Slika 5. Strossmayerovo šetalište

Izvor: http://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/atrakcije/javni-spomenici/antun-gustav-matos (preuzeto 01. rujna 2016.)

"*Kada više nije bilo opasnosti od neprijatelja s istoka, kula dobiva drugu namjenu, ali je grad nikada nije prodao, već ju je davao u najam. Tako je godine 1808. general Ivan Jelačić unajmio kulu uz odštetu od jednog zlatnika godišnje. Kavanar Stjepan Todt uredio je sredinom 19. stoljeća u kuli svoju kavanu, a na prvom katu se na nekoliko stolova igrao biljar, što je bila novost. Poslije su u kuli bili i stanovi, što je potrajalo sve do 1981. kada je kula preuređena i postala pristupačna javnosti, prvi puta u svojoj dugoj povijesti*." (Špoljarić, 2009: 65). Kao što vidimo, doista je ova kula imala turbulentnu prošlost, mijenjali su se njezini gospodari, no što je s topom?

Kula Lotrščak svoje ime, iz Kula od Dverca, mijenja 1646. godine kada je u nju postavljeno zvono latinskog naziva *campana latrunculorum* što bi u prijevodu značilo zvono lopova ili, po iskrivljenom starozagrebačkom izrazu, zvono lotrijaša. Upravo je to zvono označavalo opasnosti od neprijatelja, ali i zatvaranje gradskih vrata, ljeti u 22 sata, a zimi u 21 sat. Top koji danas čujemo, svaki dan u podne, u Kuli Lotrščak nije oduvijek bio ovdje. Ovaj, nama poznati, ovdje je od Univerzijade 1987. godine te je peti po redu, a dobiven je od JNA. Top je popularna zagrebačka atrakcija još od 1. siječnja 1877. godine i njegova je prvotna lokacija bila zgrada Hidrometeorološkog zavoda, a Turci, točnije sukob o kojemu legenda govori, dogodio se u 16. stoljeću. Kako je moguće da je top s Griča otjerao Turke u 16. stoljeću, a ovdje je tek od 19. stoljeća? Da bismo mogli odgovoriti na ovo pitanje, osvrnut ćemo se na Medvedgrad, utvrdu koja na ovim prostorima čuva Zagreb, prema nekim povjesničarima, od 13. stoljeća.

Slika 6. Kula Lotrščak

Izvor: http://www.pticica.com/slike/kula-lotrscak/814955 (preuzeto 01. rujna 2016.)

4.2. Utvrda Medvedgrad

Današnja utvrda Medvedgrad nalazi se na 583. metru nadmorske visine planine Medvednica. Kao što i sam naziv utvrde i planine govori, pretpostavlja se da je porijeklo imena poteklo od spiljskog medvjeda koji je u prošlosti ovih prostora očigledno bio najrasprostranjenija životinja. Kako se u podnožju planine nalazi grad Zagreb (u prošlosti Kaptol i Gradec), logično bi bilo da kao određeni stup obrane, ali i kao grad koji je hranio i opskrbljivao jedne i druge, bude izgrađen Medvedgrad. Što se same planine tiče, odnosno njenog imena, spominje ga davne 1242. godine (točnije 15. listopada) kralj Bela IV. u darovnici kao posjed zagrebačkog Kaptola pod imenom Medwenicha.

Što se grada, odnosno utvrde Medvedgrad tiče, i njenog datiranja na prostorima Medvednice, i danas nailazimo na mnoga neslaganja između povjesničara oko vremena njene izgradnje. Dok neki tvrde da ju je izgradio herceg Koloman, drugi govore kako je

izgrađena u vrijeme provale Tatara. Ova druga teorija u današnje vrijeme je najzastupljenija. Naime, prema povjesničarima, počeo ju je graditi kanonik Benko 1244. godine nakon provale Tatara, a sve u svrhu buduće zaštite od mogućih napadača na ove krajeve, a o tome nam govori i Špoljarić u svojoj knjizi *Stari Zagreb od vugla do vugla:* "*Grad je dovršen nakon šest godina za vrijeme biskupa Filipa i imao je krasne dvorane, nekoliko kula, jake bedeme, kapelicu Sv. Filipa i Jakova, a sagrađen je kako bi se u njemu moglo zakloniti crkveno blago zagrebačke biskupije u slučaju da ponovo dođe do pljačkaških pohoda s istoka, kao što je bila provala Tatara.*" (Špoljarić, 2009: 268).

Slika 7. Utvrda Medvedgrad

Izvor: http://www.lovezagreb.hr/#!/news/seasonal-zagreb/infamous-ruler-of-the-mountain (preuzeto 04. rujna 2016.)

Budući da je bio tako veleban (ni danas nije drugačiji), njegovo održavanje je zbog toga puno koštalo. Zemljište je prodano zagrebačkoj biskupiji od strane Bele IV., a nakon snažnog potresa 1590. u njemu se više nije moglo obitavati. Medvedgrad je upravo kao i Lotrščak imao mnogo gospodara. Najomraženiji su bili grofovi Celjski koji su svojom tiranijom bili povod za mnoge nedaće, ali i stvaranje legende o Crnoj kraljici koja datira upravo iz doba njihove vladavine. "*Svojim pohodima u plodnu nizinu, na imanju Gradeca i Kaptola, otimali su sve što im je bilo potrebno, pljačkali sela, odvodili stoku, sjeno, plodine, a i ljude u svoj čvrsti grad na planini.*" (Špoljarić, 2009: 268).

Obnova Medvedgrada započinje 1979. godine, a taj proces, pod utjecajem Domovinskog rata i potrebe tadašnjeg vodstva za pobuđivanjem ponosa Hrvata, ubrzan je 1994. godine kada je, uz Medvedgrad, izgrađen Oltar domovine, na spomen svim hrabrim borcima koji su dali svoje živote za slobodu i nezavisnost Hrvatske.

Slika 8. Oltar domovine

Izvor: http://www.pticica.com/slike/oltar-domovine-medvedgrad79aw9022/904986 (preuzeto 04. rujna 2016.)

4.3. Grički ili Medvedgradski top?

Kao što je ranije navedeno, o Gričkom topu postoji nekoliko priča, odnosno legendi i predaja. Kako je došlo do toga, nažalost nije poznato, a pretpostavka je i logično razmišljanje da se svaka legenda oblikovala onako kako se od nje očekivalo, odnosno ovisno u kojem je kraju pričana. Ranije smo naveli, prilikom objašnjavanja usmene književnosti, da svaki kazivač legende ima svoju verziju, što bi značilo da je svatko tko je pričao o npr. Gričkom topu, dodao nešto svoje, uljepšao i dao na težini samoj priči. O čemu govori ova legenda i je li ona doista legenda, pokušat ćemo doznati komparacijom dviju najpoznatijih; o Gričkom i Medvedgradskom topu.

Grički top

"*Do Turopolja su već došli Turci. Turski paša držal je purana v ruke, veli:*

- *Evo, ja vam jamčim, kako god sad držim ovoga purana, tako ću držati sutra ključeve sv. Kralja crkve.*

A na Griču su bili hrvatski topovi, pa je top hrvatski iz Griča upalio na Turopolje i upravo potrefio cijev onoga topa turskoga. I tako ga raznesel. I kugla je pogodila purana u pašinoj ruki. Neki Turopoljac, Štef Galović, da je bil u gardi Rudolfa Habzburškoga, pa je na Rudolfove trke pobijedil, pa ga Rudolf nagradil, i posle je bil hrabar čovjek. Taj Štef da je odsjekel glavu tom Selim-paši. Ta glava je posle bila u Zagrebu, ali ne na ovoj katedrali, nego na tornju stare. Glava je bila napravljena od kamena." (Marks, 1994: 128)

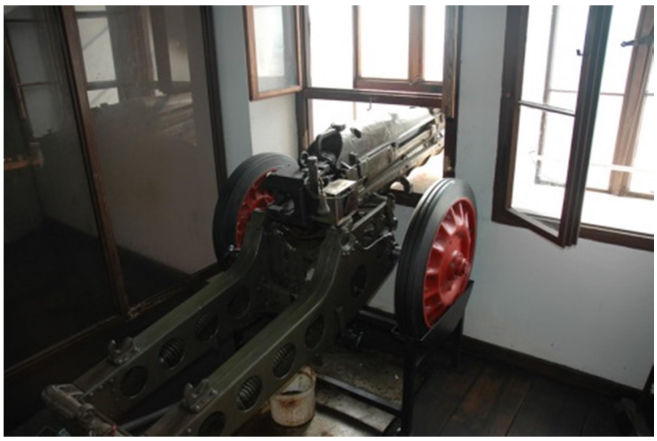
Medvedgradski top

"*Prigodom jedne s Turci bitke pripetilo se je, kada su naime Turci, preobladavši naše, doparli čak do Save i tamoka se naselili, najviše pako oko Lukavca grada u kojem je njihov vođa obitavao, dao je varhovni vođa veliku čast u gradu na koju je odličnije pozvao. Kod stola kad su svi veseli bili, nut što se dogodi! Baša donešenog preda nj pečenog kopuna tak je lijepo i vješto da kad bi sve falate skup opet spravio i složio, nije poznati bilo je li kopun prije porezan bio ali ne. Nadut ovom vještinom, baša uzdigne se, daržeći u rukuh kopuna, rekne:*

- *Kao što ja sad ovog kopuna u ruci daržim, za nedjelju danah moj će parip na žartveniku Svetoga Kralja u Zagrebu zob zobati!*

Tek što zadnju riječ poče izgovarati, nut zaruži nekaki gromoviti glas, pukne top u Medvedgradu i tane udari u kopuna, kog svega na drobne komadiće razmrvi. To Turci videći i za zlu kob uvažavajući, dadu se kud koji u bijeg, a za njimi onda svikolici karstjani pohite, koji vilami, koji sjekirom koji blatom. I tako domovinu od turske okrutnosti izbaviše." (Bošković-Stulli, 1997: 352-353)

Slika 9. Današnji Grički top

Izvor: http://www.gskg.hr/default.aspx?id=161 (preuzeto 05. rujna 2016.)

Usporedbom ovih dviju legendi možemo zaključiti da se govori o istom vremenskom razdoblju, tj. istoj bitci protiv Turaka. Pitanje je koja je od ove dvije bila prva. Do tog odgovora teško ćemo doći jer je upravo ljepota, ali i mana usmene književnosti, teško određivanje vremena kada je netko prvi put ispričao legendu. Međutim, o čemu govori ova legenda i ima li u njoj povijesnih istina, možemo vidjeti i pokušati zaključiti po imenima osoba i mjesta o kojima govore i jedna i druga legenda. Naime, u legendi o Gričkom topu osim imena Štefa Galovića i Rudolfa Habzburškog, vidimo i ime Selim-paša. Zadnje ime je jedino ime koje odgovara povijesnom razdoblju o kojemu nam legenda o Gričkom topu govori. Naime, istražujući imena, zaključujemo da je spomenuti Rudolf Habzburški zapravo Rudolf Habsburg, princ prijestolonasljednik Austro-Ugarske Monarhije, što i nije čudno jer je Zagreb bio u sastavu Monarhije za vrijeme turskih pohoda, međutim ne poklapaju se godine rođenja Rudolfa Habsburga, bitke kod Turopolja i Selima-paše. Selim-paša sinonim je za Mehmed-pašu Sokolovića, poznatog velikog vezira koji je služio za vrijeme možda najpoznatijeg sultana, Sulejmana Veličanstvenog. Selim-paša, odnosno Mehmed-paša Sokolović rođen je 1506., a umro je 1579. godine, dok je Rudolf Habsburg rođen 1858. godine. Razlika od gotovo 350 godina između njihova rođenja govori nam da se nikako nisu mogli naći u isto vrijeme na istom mjestu. Osim znatne razlike u godinama, bitka o kojoj nam govori

legenda o Gričkom, ali i Medvedgradskom topu, jest bitka kod Siska koja se odvila 1593. godine, a povijesno je poznata činjenica koja nam govori kako Mehmed-paša Sokolović nije nikako direktno bio povezan s tom bitkom, za razliku od Hasan-paše Predojevića, no o tome malo kasnije. Štef Galović, očito je fiktivni lik, lik kojega je netko "ubacio" u legendu kako bi se ispunila očekivanja tadašnjih slušatelja.

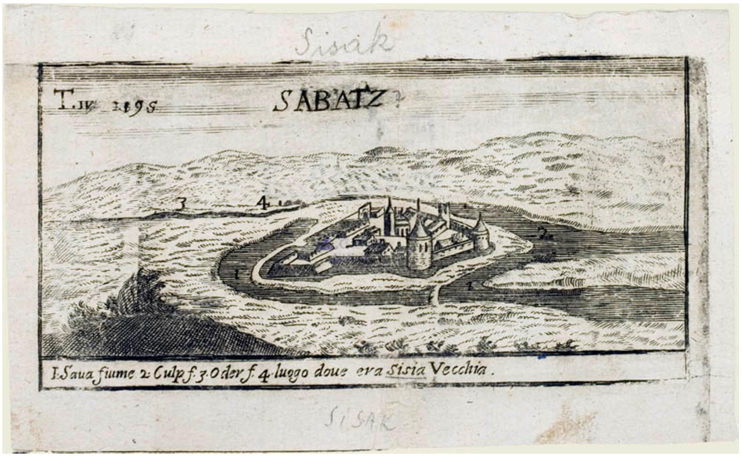
U drugoj pak legendi, onoj o Medvedgradskom topu, ne spominju se nikakva značajnija imena, međutim vidimo da je opet riječ o bitci s Turcima, ali ovoga puta imamo točniju lokaciju; Lukavec. Lukavec je mjesto koje je geografski smješteno u Turopolje, a u legendi vidimo kako je upravo Lukavec već bio osvojen od strane Turaka, a od tamo su se spremali na napad prema Zagrebu. Međutim, možemo li iz toga zaključiti da se neka povijesna bitka doista odvila na ovim prostorima i je li doista jedna kugla iz topa protjerala Turke s ovih područja?

Bitka se odvila, no prema istraživanju i proučavanju literature, sve upućuje na to da je bitka o kojoj govore sve legende o Gričkom, Medvedgradskom ili Turopoljskom topu, zapravo poznata bitka kod Siska.

4.4. Bitka kod Siska

Legenda o Gričkom topu govori kako je cilj Hasan-paše Predojevića bio osvajanje Griča i kule Lotrščak. Međutim, iako je njegov konačni cilj bio upravo to, od strateške mu je važnosti ipak bila važnija sisačka utvrda. Ova utvrda bila je u vlasništvu Zagrebačke biskupije i njenim osvajanjem, Osmanskom carstvu otvorili bi se novi putevi za osvajanje i pustošenje kako sjeverozapadne Hrvatske, tako i ostalih habsburških zemalja.

Slika 10. Sisačka utvrda, 17. stoljeće

Izvor: http://arhinet.arhiv.hr/_DigitalniArhiv/GrafikeHrvatskihMjesta/Sisak1.htm (preuzeto 09. rujna 2016.)

Hasan-paša Predojević pokušavao je to učiniti tri puta, međutim svaki put bezuspješno. Zadnja, i ona najpoznatija, bitka kod Siska, odvijala se od 15. VI. do 22. VI. 1593. godine te je završila pogubno za Predojevića. Naime, Hasan-paša je u svom naumu osvajanja sisačke utvrde uspio 15. VI. 1593. godine kada zajedno sa svojom vojskom opsjeda istu utvrdu u kojoj se nalazilo svega 300 vojnika pod zapovjedništvom zagrebačkih kanonaca Blaža Đuraka i Matije Fintića. Međutim "*posadi utvrde u pomoć su pristigle banske jedinice pod zapovjedništvom hrvatskog bana Tome II. Erdődyja, haramije, karlovački arkebuziri, jedinice Slavonske krajine pod vodstvom Stjepana Grasweina i jedinice Karlovačke krajine na čelu s A. Auerspergom, žumberački uskoci, jedinice hrvatskih velikaša te plaćenici iz susjednih zemalja (kranjski i koruški konjanici) i njemačkih krajeva (Šleske i Furlanije). Glavni zapovjednik svih kršćanskih snaga bio je Ruprecht Eggenberg.*" (Hrvatska enciklopedija, nije datirano: nije paginirano, 05. 09. 2016.)

Dana 22. VI. 1593. godine, dvostruko malobrojnija kršćanska vojska kreće u juriš gdje Hasan-paša prvotno odbija mogućnost povlačenja. Kada je osmanska vojska

shvatila da ne može odolijevati napadima protivničke vojske, ipak se daje u bijeg pri čemu život gubi 7000 do 8000 osmanskih vojnika kao i sam paša.

"*U vojno-strateškom smislu, ta je bitka označila prekretnicu u daljnjem ratovanju između Habsburške Monarhije i Osmanskoga Carstva jer je prvi put bila uspostavljena vojna ravnoteža na granicama, prekinuto osmansko osvajanje hrvatskih zemalja te su stvorene pretpostavke za prve napadačke akcije kršćanskih vojski, koje će započeti već iste godine, u tzv. Dugom ratu (1593..– 1606.). Osim toga, tom je pobjedom bio znatno podignut moral kršćanskih vojnika, a vijest o velikoj pobjedi kršćanskih snaga nad Osmanlijama ubrzo se proširila diljem Europe...*" (Hrvatska enciklopedija, nije datirano: nije paginirano, 05. 09. 2016.)

U ovom citiranom tekstu možemo vidjeti spominjanje Dugog rata, ali i podizanje morala kršćanskih vojski. Znači li to da je legenda o Gričkom topu nastala između vremena bitke kod Siska i Dugog rata upravo kao svojevrstan "oltar domovine" kojim se podizalo i jačalo zajedništvo naroda na ovim prostorima? Ako je vjerovati izvorima, ne znači.

Za legende o Medvedgradskom i Turopoljskom topu nemamo toliko informacija o tome kada su nastale, za razliku od one o Gričkom topu (iako su sve tri legende zapravo iste). Kao što smo ranije naveli, ovaj današnji top bio je poklon od tadašnje JNA povodom održavanja Univerzijade, 1987. godine, međutim, iako neki izvori tvrde da je i sama legenda nastala te godine, veća je vjerojatnost o njenom nastanku 1877. godine kada Gradska skupština donosi uredbu da će top pucati svaki dan u podne, upravo na spomen danima kada su ovi prostori obranjeni od napada Turaka. Dakle, možemo zaključiti; bitka kod Siska povijesna je činjenica, mnogo je zapisa o njoj, međutim ni u jednoj od njih ne spominje se kugla s bilo kojeg topa koja je pogodila pašin šator i pala njemu u tanjur. Paša jest izgubio bitku i Turci su protjerani s ovih prostora (barem do razdoblja Dugog rata), međutim romantičarska legenda o Gričkom, ili bilo kojem drugom topu, jest doista legenda.

Bez obzira što jedna tako velika pobjeda, kao pobjeda kod Siska, budi određeni nacionalni ponos i stvara osjećaj pripadnosti, pitanje je bi li isti takav utjecaj imala da se

nisu stvorile predaje i legende o tim danima naše povijesti. Povijest nitko ne može izmijeniti, no učiniti je snažnijom, moćnijom i ponositijom, može u velikoj mjeri upravo usmena književnost.

5. USMENA KNJIŽEVNOST U PREDŠKOLSKOM ODGOJU

Republika Hrvatska prepuna je predivnih priča i legendi. Njena usmena baština iznimno je bogata i ta činjenica za buduće odgojitelje, ali osobito djecu, znači mnogo. Da bismo očuvali svoj narodni identitet, moramo njegovati usmenu baštinu. Nažalost, djeca, mladi, ali i odrasli još uvijek nisu s njom dovoljno upoznati.

Činjenica je da mlađa populacija voli priče s fantastičnim i bajkovitim elementima, međutim, isto je tako činjenica da su mediji uvelike utjecali na zatomljavanje, ali, usudili bismo se primijetiti, čak i nestanak određenih legendi i predaja. Djeca su "pogođena" sa svih strana silnim filmovima, aplikacijama, mobitelima. Činjenica je da živimo u tehnološkom dobu i nitko to ne osporava, dapače, tehnologija je uvelike unaprijedila čovječanstvo, međutim isto ga je tako i unazadila. Od silne želje da nam se određene stvari olakšaju, kao što su odlazak liječniku, kupovina namirnica i elementarnih stvari za preživljavanje, dovedeni smo do situacija kada vrlo malo stvari možemo sami.

Jedna je stvar, uz sve navedeno, sigurna. Knjiga i usmene predaje su vječne. Narodna poslovica kaže kako čovjek vrijedi onoliko koliko je knjiga pročitao. Naravno, ne možemo reći da je netko bezvrijedan ako nikada nije imao mogućnost čitati, međutim činjenica je da većina onih osoba koje čitaju, slušaju i spremno uče, imaju vrlo široke poglede na svijet, pune su suosjećanja, bez predrasuda.

Upravo je zadatak odgojitelja da tu praznu ploču ispuni i našoj djeci, za koju vjerujemo da su naša budućnost, učini dobre i poštene ljude koji će tu budućnost učiniti najsvjetlijom mogućom. Veliku pomoć u tome pronalazimo u usmenoj baštini, a u nekoliko ćemo sljedećih poglavlja pokušati vidjeti koliko je ona prisutna u suvremenoj dječjoj književnosti, koliko je ona zanimljiva i poticajna djeci predškolske dobne skupine te na koje sve načine možemo s djecom obraditi primjer iz usmene zavičajne baštine.

5.1. Gričkи top u hrvatskoj književnosti

Dubravko Horvatić i njegova knjiga "*Gričkи top i druge legende iz naših* krajeva", Hrvoje Hitrec sa svojim "*Hrvatskim legendama*", samo su neki od mnogih pisaca, pjesnika, pjevača, koji su obradili znamenitosti Zagreba na sebi svojstven način. Razgovarajući s nekoliko učiteljica razredne nastave, dolazimo do informacije kako je priča o Gričkom topu dio lektire u trećem razredu osnovne škole. Iako ne spada pod obveznu literaturu, doznajemo kako je učenici, odnosno djeca u dobi između devet i deset godina starosti vrlo rado izabiru te o njoj vole pričati, crtati, maštati. Neosporno je razlog tomu upravo ovaj zadnji faktor, a to je mašta. Naglasili smo ranije kako djeca i mladi vrlo rado čitaju priče s bajkovitim i fantastičnim elementima i, iako u ovoj legendi nema niti jednog niti drugog, činjenica je da je način na koji je ona ispričana ili zapisana, fantastičan sam po sebi. No bi li tomu bilo tako da se djecu nije postepeno uvodilo i pričalo o ovim legendama puno ranije? Velika je vjerojatnost da ne bi, iz vrlo jednostavnog razloga, što smo svi mi kao djeca čuli barem jednu legendu iz kraja iz kojeg dolazimo i upravo je zato važno djecu upoznavati s ovakvim stvarima od najranije dobi, ali kronološkim redosljedom. Napominjemo kronološki redosljed iz razloga što ne utječe na djecu različite dobi na isti način određena priča, ali ni pristup, stoga moramo biti oprezni i pridržavati se metodičkih načela kako bismo upravo svoj posao, a to je odgoj budućih generacija, odradili najsavršenije što možemo.

5.2. Usmena zavičajna baština u predškolskom odgoju

U razgovoru s nekoliko odgojiteljica, dobili smo informaciju kako je jedan od najvrjednijih "alata" kojim se koriste, slikovnica. Kako bismo se držali određenih zakonitosti odgoja, sve što djeci prezentiramo u želji da ih nečemu naučimo i usadimo određene vrijednosti, mora im biti prihvatljivo, tj. prilagođeno njihovoj kronološkoj dobi. Djeca moraju razumjeti što im prenosimo i ono što je najbitnije, mora im biti zanimljivo upravo radi njihovog pobuđivanja ljubavi prema književnosti, osjećaja pripadnosti, ali i usmenoj i pisanoj baštini vlastitog zavičaja. U svemu tome, kroz sve faze djetetovog razvoja u predškolskom odgoju, uvelike nam pomaže upravo slikovnica.

Mnogo je vrsta slikovnica te ona kao književna vrsta nudi djeci određeni “prozor u svijet” prezentacijom svojih sadržaja kroz sliku i tekst. Upravo slika i tekst moraju činiti harmoničnu cjelinu kako bi slikovnica bila kvalitetna, iako je u njima ipak naglasak stavljen na likovnom. Što se slikovnice u Hrvatskoj tiče, ona se na ovim prostorima pojavljuje u 19. stoljeću koje mnogi smatraju zamahom pedagoške dječje književnosti, a najstarija sačuvana slikovnica je “*Domaće životinje*”, autora Josipa Milakovića, ilustratora H. Lautemana, objavljena 1885. godine u Zagrebu. Što se podjele slikovnica tiče, možemo ih podijeliti s obzirom na količinu teksta (čiste slikovnice, slikovnice praćene tekstom, slikovnice na prijelazu u knjigu) i prema vrsti teksta, odnosno sadržaju (slikovnice poetskog sadržaja, slikovnice spoznajnog sadržaja, problemske slikovnice, multimedijalne slikovnice).

Osim svih vrijednosti slikovnice, veliku ulogu u njenoj “pravilnoj upotrebi” ima odgojitelj. Odgojiteljev pristup slikovnici mora biti primjeren, odnosno, odgojitelj je ta osoba koja djeci približava vrijedne književne sadržaje, osigurava prostor za čitanje slikovnice koji mora biti miran, tih, nesmetan, ugodan, opušten i prije svega poticajan. Koliko je važno poticati djecu, toliko je važno i poticanje odgojitelja od strane samog sebe, pri tome mislimo na evaluiranje vlastitih postupaka, odnosno kritičko promatranje vlastite pedagoške prakse s ciljem uvođenja promjena i unapređenja vlastite prakse. Načini na koje možemo obraditi slikovnicu, odnosno metodičko-stvaralački pristupiti priči, doista su neograničeni, primjerice, napravit ćemo zajedno s djecom lutku, odnosno lutke koje će predstavljati naše likove iz priče i pomoću njih izvesti igrokaz. Kako naša mašta nema granica, promijenit ćemo kraj priče i pokušati doznati što se dogodilo. Osim igrokaza, možemo izrađivati jednostavne križaljke ili izgraditi maketu priče od različitih materijala, kao što je npr. glina, crtati stripove itd. Osim slikovnice, mnogo je drugih aktivnosti koje nam mogu pomoći u približavanju usmene baštine i književnosti djeci, no prije nego pokušamo vidjeti na koje sve načine i u kojem trenutku, misleći pritom na kronološku dob djece, možemo obraditi primjer Gričkog topa, reći ćemo par riječi o glazbenim i likovnim aktivnostima.

Glazbeni odgoj također je jedan od vrlo bitnih čimbenika u djetetovom odgoju, ali isto tako i u usvajanju usmene zavičajne baštine i književnosti. Kao i u svakoj fazi

djetetovog razvoja, i u glazbenom odgoju također pratimo kronološku dob. Ovisno o djetetovoj dobi i zadatci glazbenog odgoja su različiti. Međutim, iako su sve faze djetetovog razvoja bitne, vrlo je bitna ona prva faza iz razloga što su zadatci glazbenog odgoja za najmlađu dobnu skupinu pobuđivanje i postupno stvaranje interesa za glazbu, razvijanje želje za uključivanjem u glazbene aktivnosti, njeguje se i kultivira glas, razvija se sluh i ritam, pamćenje, osjećaj radosnog raspoloženja i mnogi drugi. Bitno je da u najranijoj dobi djeca usvoje najbolje i najviše koliko mogu, naravno kroz igru i uživanje u aktivnostima, jer je to temelj za sve što slijedi.

U likovnim aktivnostima, cilj je isti kao i u glazbenim ili bilo kojim drugim aktivnostima. Stvaranje i odgajanje mladih i inteligentnih ljudi kreativnih umova, s otvorenim pogledima na svijet, koji će jednoga dana za sve nas sigurno stvarati bolju budućnost. Ima li boljeg načina od usvajanja ovih vrlina kroz kreativnosti kao što su glazba i likovne aktivnosti. Crtajući nešto što smo pročitali u određenoj priči, djeci dajemo neograničeni broj mogućnosti i pravaca kojima njihova mašta može krenuti. Kao i kod čitanja slikovnice ili prolazeći kroz glazbene aktivnosti, tako i u likovnom “svijetu” kod djece pobuđujemo osjećaj za tonove, boju, linije. Razvijamo finu motoriku, osjećaj za interakciju s okolinom, suradnju i mnoge druge kvalitete koje će im zasigurno koristiti i pomoći u daljnjem životu.

Prije nego što vidimo na koje načine s određenom dobnom skupinom možemo obraditi primjer iz usmene baštine, odnosno Grički top, uz sve prijašnje bitne faktore, kao što su shvaćanje povijesti podneblja o kojemu govorimo, u ovom slučaju povijest Zagreba, povijest usmene baštine i usmene i narodne književnosti, kao i aktivnosti pomoću kojih možemo obraditi određene teme, moramo ukratko napomenuti i karakteristike razvoja djeteta predškolske dobi kao i neke od osnovnih metodičkih načela kojih se odgojitelji trebaju pridržavati ukoliko žele pravilno i stručno provoditi odgojno obrazovni proces.

Kao što znamo, u djetetovu razvoju prelamaju se nasljedni i okolinski utjecaji, a shvaćanje i prepoznavanje faza razvoja uvelike nam pomažu u radu. Ne samo da nam pomažu u radu već ih moramo razumjeti i prepoznati ukoliko želimo svoj posao odgojitelja obaviti profesionalno i stručno. Razvoj djeteta počinje i prije samog rođenja s

nekoliko povezanih dimenzija u koje spadaju tjelesni, kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj koji međusobno utječu jedan na drugog i razvijaju se usporedno, a taj razvoj odvija se u predviđenim koracima. Veliki utjecaj na odgoj ima i samo dijete pošto je ono aktivni nositelj vlastitog razvoja i, iako razvojni stadiji nisu usko vezani uz kronološku dob djeteta, moramo paziti na kronološku dob pri obrađivanju određenog sadržaja iz razloga što dijete koje ima npr. dvije godine, nema toliko dobro razvijenu motoriku da može rezbariti linoleum ili rukovati sličnim "opasnim" materijalima. Veliki utjecaj na djetetov razvoj ima i njegova interakcija s okolinom. Npr. razvijaju se socijalne vještine kroz komunikaciju i suradnju s vršnjacima i odraslima, tjelesne sposobnosti kroz igru i organizirane sate tjelesno-zdravstvene kulture i sl. Djetetov razvoj uvelike ovisi i o razvoju neuroloških struktura, stoga nakon navedenih činjenica, proizlazi zaključak da je razvoj dinamičan proces, da se zbiva u socijalnom konteksu te da je fleksibilan, odnosno podložan promjenama. Iako su o ovoj temi, odnosno temi razvoja predškolskog odgoja i njihovih karakteristika, napisane brojne knjige, studije, znanstveni radovi, ovo je doista sažetak sažetaka kako bismo bolje mogli razumjeti na koje sve načine možemo pristupiti obradi teme primjera iz usmene zavičajne baštine, odnosno Gričkom topu.

Na isti ćemo način navesti i nekoliko osnovnih metodičkih načela kao i važnosti pridržavanja istih. Dakle, važna je dobra priprema odgojitelja. On se mora dobro pripremiti za teme koje se obrađuju radi pravilnog prenošenja točnih informacija. Dobra priprema u konačnici rezultira uspješnijom organizacijom rada. Uspješnom organizacijom rada smatra se privlačenje pozornosti djece te njihovo aktivno sudjelovanje u zadatcima koje smo im postavili. Prema Findaku pridržavanje metodičkih načela također rezultira pravilnijim provođenjem odgojno-obrazovnog procesa, kao i temeljnim uvjetima za efikasnost odgojno-obrazovnog procesa. Neka od osnovnih načela kojih se odgojitelji trebaju pridržavati su:

- načelo razumljivosti i zornosti (razumljivost kao temeljna odgojna potreba te zornost kao stvaranje predodžbe o temi koju ćemo obrađivati)

- načelo sustavnosti i postupnosti (cijelovito sagledavanje programa, izrada plana i programa, sastavljanje nastavnih jedinica te obrađivanje gradiva po principu od poznatog ka nepoznatom, od lakšeg k težem itd.)
- načelo svestranosti i usmjerenosti (što svestraniji utjecaj na sve faze djetetovog razvoja, ali i usmjerenost na optimalan razvoj pojedinih faza)
- načelo raznovrsnosti i učinkovitosti (radi motivacije djece, sadržaj i teme koje obrađujemo moraju se mijenjati, izvoditi na različitim mjestima radi što učinkovitijeg usvajanja informacija koje im prenosimo)
- načelo primjerenosti i individualiziranosti (sve što s djecom radimo mora biti primjereno njihovoj dobi, ali i prilagođeno individualnim potrebama)
- načelo svjesnosti i aktivnosti (kao aktivni sudionik u odgojno-obrazovnom procesu, dijete mora imati jasno postavljene ciljeve, dobro opisane zadatke itd.)
- načelo odgojnosti i zdravlja (temelji se na zdravstveno higijenskim navikama). (Findak, 1995: 81-89)

Iako se čini da je načela mnogo i da ih se teško svih pridržavati, ako želimo posao odgojitelja obavljati savjesno i profesionalno drugog načina nema. Nakon navedenih "osnovnih" pravila kojih se moramo pridržavati, u nastavku rada vidjet ćemo na koje se sve načine s djecom u predškolskom odgoju, prateći njihovu kronološku dob, može obraditi tema Gričkog topa.

5.3. Primjeri obrade legende Grički top u predškolskom odgoju

Radi lakšeg snalaženja u radu i idejama obrade ove legende, skupine ćemo podijeliti po brojevima, odnosno najmlađa skupina djece bit će broj 1, srednja skupina broj 2 te najstarija broj 3.

1. S mlađom dobnom skupinom, s trogodišnjacima, temu legende o Gričkom topu možemo provesti kroz priče i bajke (npr. o Zagrebu, Lotrščaku, Topu i sl.). Poželjno bi bilo organizirati i "malu pričaonicu" u kojoj bismo raspravljali o pročitanom, donosili neke svoje zaključke, organizirali daljnje aktivnosti na temelju onoga što smo usvojili i sl. Radi boljeg i zanimljivijeg pristupa, ali i

privlačenja dječje pozornosti, aplicirat ćemo slike koje se vežu uz legendu kao ključne.

2. Sa srednjom dobnom skupinom možemo koristiti spoznajno-istraživačke aktivnosti koje prelaze u manipulativno-građevne aktivnosti. Npr. izaći ćemo s djecom u šetnju ili organizirati izlet u obližnju šumu u kojoj ćemo skupljati lišće, češere, drva, a zatim ćemo se s prikupljenim materijalom vratiti u naš vrtić gdje ćemo organizirati radionice na temu "kako se nekad gradilo". Uz pomoć prikupljenih materijala možemo pokušati izgraditi vlastitu Kulu Lotrščak, Gričkitop i sl.
3. Za najstariju dobnu skupinu, odnosno predškolce, organizirat ćemo cjelodnevni izlet u grad. U dogovoru s turističkom zajednicom, organizirat ćemo posjet strogom centru grada, uz stručno vodstvo, s obilaskom najvažnijih spomenika, Muzeju grada Zagreba, a zatim i samoj Kuli Lotrščak i Gričkom topu gdje ćemo upoznati i osobu koja stoji iza topa te nas svaki dan točno u podne podsjeća koliko je sati. Nakon izleta, u vrtiću možemo organizirati, primjerice, likovne aktivnosti raznim tehnikama kao što je linoleum i rezbarenje onoga što smo vidjeli i naučili.

Preporučljivo je u svim aktivnostima, neovisno o dobi dječje skupine, koristiti glazbenu podlogu, po mogućnosti starogradsku glazbu, šansone itd.

6. ZAKLJUČAK

Prema definiciji, nematerijalna kulturna baština "*obuhvaća: prakse, predstave, izraze, znanje, vještine, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i, u nekim slučajevima pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine.*" (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, nije datirano: nije paginirano 10. 10. 2016.) Prema *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* značenje riječi baština jest "*ukupnost iz prošlosti sačuvanih i njegovanih kulturnih dobara*". Kada malo bolje promislimo, u suštini, obje su definicije jednake, a shvaćajući njihovo značenje, dolazimo i do srži problema, odnosno gubljenja

nematerijalne kulturne baštine u našoj svakodnevici. Baštinu, odnosno bilo koji njen oblik, možemo promatrati kao određeni trag prošlosti koji uz velike napore i borbu protiv, usudili bismo se reći, napasne modernizacije, moramo očuvati u sadašnjosti, ali je i prenijeti na buduće, mlađe naraštaje kako bismo ih osvijestili o bogatstvu kojim su okruženi.

Činjenica je da se danas nalazimo u izuzetno tehnološki naprednom svijetu. Konzumerizam je uzeo maha i rijetko tko razmišlja na što troši, koliko troši i zbog čega troši. Nametnute su nam krive vrijednosti, a pisana riječ polako, ali sigurno gubi na svojoj težini i vrijednosti. Ovdje "nastupaju" odgojitelji u suradnji s mnogim stručnim suradnicima, ali i svojim angažmanom oko vlastite edukacije, propitkivanjem vlastitih postupaka, priznavanjem pogrešaka i unapređivanjem prakse te prenošenja znanja i istinskih vrijednosti u odgojno-obrazovnom procesu.

Vrlo je teško u današnje doba, kada djeca imaju gotovo neograničen pristup internetu i televiziji, približiti pisanu riječ te ih zainteresirati za ono što je ovdje stoljećima. Lakše je djetetu, kada dođemo s posla, ''upaliti'' crtić ili ga pustiti da se bez nadzora koristi računalom, nego sjesti uz njega i pročitati mu ili ispričati priču, mit ili legendu koju smo i sami kao djeca čuli od naših roditelja, baka, djedova i sl. Međutim, zar nije korisnije i toliko ljepše, upregnuti naše moždane stanice i dopustiti mašti da nas u potpunosti preuzme? Upravo je cilj odgojitelja da svojom energijom, entuzijazmom i stručnošću kod djece potakne znatiželju i "žeđ" za znanjem i upijanjem novih priča, legendi, mitova svojeg kraja, ali i općenito baštine svoje domovine jer se upravo kroz usmeno zavičajnu baštinu kod djece pobuđuje određeni osjećaj pripadnosti, razvija se mašta, ali i čuva narodni identitet.

Usmena predaja dosta je različitija od bajke. Naveli smo i u ranijim poglavljima neke osnovne značajke i razlike jednog i drugog, međutim, upravo ta kratkoća predaja te njihova škrtost stila, čini ih izuzetno privlačnima i zanimljivima jer, ima li išta ljepše, kada nešto "dođe" iz naroda? Hrvatska je prepuna predivnih običaja, kao što su razni plesovi i kola, narodne pjesme, ali i priče koje su vrlo često slične u različitim dijelovima domovine što nam samo govori i potvrđuje jačinu i vrijednost baštine koja je preživjela stoljeća prenoseći se s koljena na koljeno.

Za potrebe pisanja rada korištena je mnogobrojna literatura, vezana uz područje usmene zavičajne baštine, ali i konzultacije s učiteljima osnovne škole, kao i odgojiteljicama dječjeg vrtića. Istraživanjem ove teme dolazimo do zaključka kako je baština izuzetno bitna, ako ne i jedna od ključnih faktora u djetetovom razvoju mašte, samostalnosti, kreativnosti i socijalizacije. Istinsko shvaćanje legende poput one o Gričkom topu, od nas iziskuje izuzetan napor, istraživanje i proučavanje, međutim sve to u konačnici na određeni način bude jednostavno ukoliko u tom zadatku vidimo stvari onakvima kakvima doista jesu. Nemojmo na predaje i njihov "škrti" opis likova i radnje gledati kao na nedostatak, već kao na prednost jer upravo je njihova izvornost i jednostavnost ono bogatstvo kojemu trebamo svi težiti.

LITERATURA

Knjige:

1. Bošković-Stulli, M. (1997.) *Usmene pripovijetke i predaje.* Zagreb: Matica Hrvatska.
2. Bošković-Stulli, M., Zečević, D. (1978.) *Usmena i pučka književnost.* Zagreb: Liber: Mladost.
3. Findak, V. (1995.) *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Hitrec, H. (1995.) *Dragi naš Zagreb: vodič za djecu.* Zagreb: Alfa.
5. Hitrec, H. (2012.) *Hrvatske legende.* Zagreb: Školska knjiga.
6. Horvatić, D. (2001.) *Grički top i druge legende iz naših krajeva.* Zagreb: K. Krešimir.
7. Marks, Lj. (1994.) *Vekivečni Zagreb: zagrebačke priče i predaje.* Zagreb: AGM.
8. Pokrivka, M. (2004.) *Stari i novi Zagreb.* Zagreb: Birotisak.
9. Prodanović, Ž. (2010.) *107 zagrebačkih priča.* Zagreb: Znanje.
10. Špoljarić, B. (2009.) *Stari Zagreb od vugla do vugla.* Zagreb: AGM.
11. Travirka, A. (2009.) *Zagreb.* Zadar: Forum.
12. Zelenika, R. (2000.) *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela.* Rijeka: Ekonomski fakultet.

Rječnici:

1. Anić, V., et. al. (2004.) *Hrvatski enciklopedijski rječnik.* Zagreb: Novi Liber.

Novine, časopisi i stručni članci :

1. Ribičić G., Zalar, D. (2013.) ‘’Utjecaj hrvatske usmene tradicije u suvremenoj književnosti za djecu i mlade’’, *Libri et liberi : časopis za istraživanje dječje književnosti i kulture,* vol. 2 (1),

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=166349 (preuzeto 10. rujna 2016.)

Internet izvori:

1. Galerija Klovićevi dvori: http://gkd.hr/kula-lotrscak/ (preuzeto 01. rujna 2016.)
2. Hrvatska enciklopedija: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56245#komentar (preuzeto 05. rujna 2016.)
3. Leksikon Marina Držića: http://leksikon.muzej-marindrzic.eu/sokolovic-mehmed-pasa-sokollu-mehmet-pasa/ (preuzeto 04. rujna 2016.)
4. Medieval wall: http://www.medievalwall.com/hrvatski/arhitektura/utvrda-medvedgrad/ (preuzeto 04. rujna 2016.)
5. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3639 (preuzeto 10. listopada 2016.)
6. Svjetski putnik: http://www.svjetskiputnik.hr/Putovanja/Clanak/naslov/104-obrambene-zidine-i-kule-zagreba (preuzeto 01. rujna 2016.)

POPIS SLIKA:

1. Slika 1. Arheološki park Andautonija u Ščitarjevu, http://www.tzzz.hr/mjesta/velika-gorica/andautonija/ (preuzeto 30. kolovoza 2016.)
2. Slika 2. Kaptol i Gradec, početak 16.st., https://picturepush.com/public/7470063 (preuzeto 30. kolovoza 2016.)
3. Slika 3. Crtež Rudija Labaša, *Vekivečni Zagreb*, str. 53., autor rada (fotografirano 30. kolovoza 2016.)
4. Slika 4. Zagrebačka uspinjača, 1910.g., http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/zagreb-na-prijelomu-19-i-20-stolje%C4%87a---razglednice-metropole-(gostovanje-u-subotici),75.html?e=1&imageId=23 (preuzeto 01. rujna 2016.)
5. Slika 5. Strossmayerovo šetalište, http://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/atrakcije/javni-spomenici/antun-gustav-matos (preuzeto 01. rujna 2016.)
6. Slika 6. Kula Lotršćak, http://www.pticica.com/slike/kula-lotrscak/814955 (preuzeto 01. rujna 2016.)
7. Slika 7. Utvrda Medvedgrad, http://www.lovezagreb.hr/#!/news/seasonal-zagreb/infamous-ruler-of-the-mountain (preuzeto 04. rujna 2016.)
8. Slika 8. Oltar domovine, http://www.pticica.com/slike/oltar-domovine-medvedgrad79aw9022/904986 (preuzeto 04. rujna 2016.)
9. Slika 9. Današnji Grički top, http://www.gskg.hr/default.aspx?id=161 (preuzeto 05. rujna 2016.)
10. Slika 10. Sisačka utvrda, 17. stoljeće, http://arhinet.arhiv.hr/_DigitalniArhiv/GrafikeHrvatskihMjesta/Sisak1.htm (preuzeto 09. rujna 2016.)